

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14 / Box 20
194 21 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41
Fax: 08-590 725 41
www.arkeologikonsult.se

Omslagsbild. Utsnitt ur en lantmäteriakt från 1721 som bl a visar gården Blackeberg.

© Arkeologikonsult 2014

ALLMÄNT KARTMATERIAL: © Lantmäteriet Dnr 2013/0043.

ARKEOLOGISK UTREDNING VID

TRÖINGE-VINBERG

Tröinge 6:4, Vinberg 3:1, Vinbergs socken,
Falkenbergs kommun, Hallands län

ANNA HED JAKOBSSON

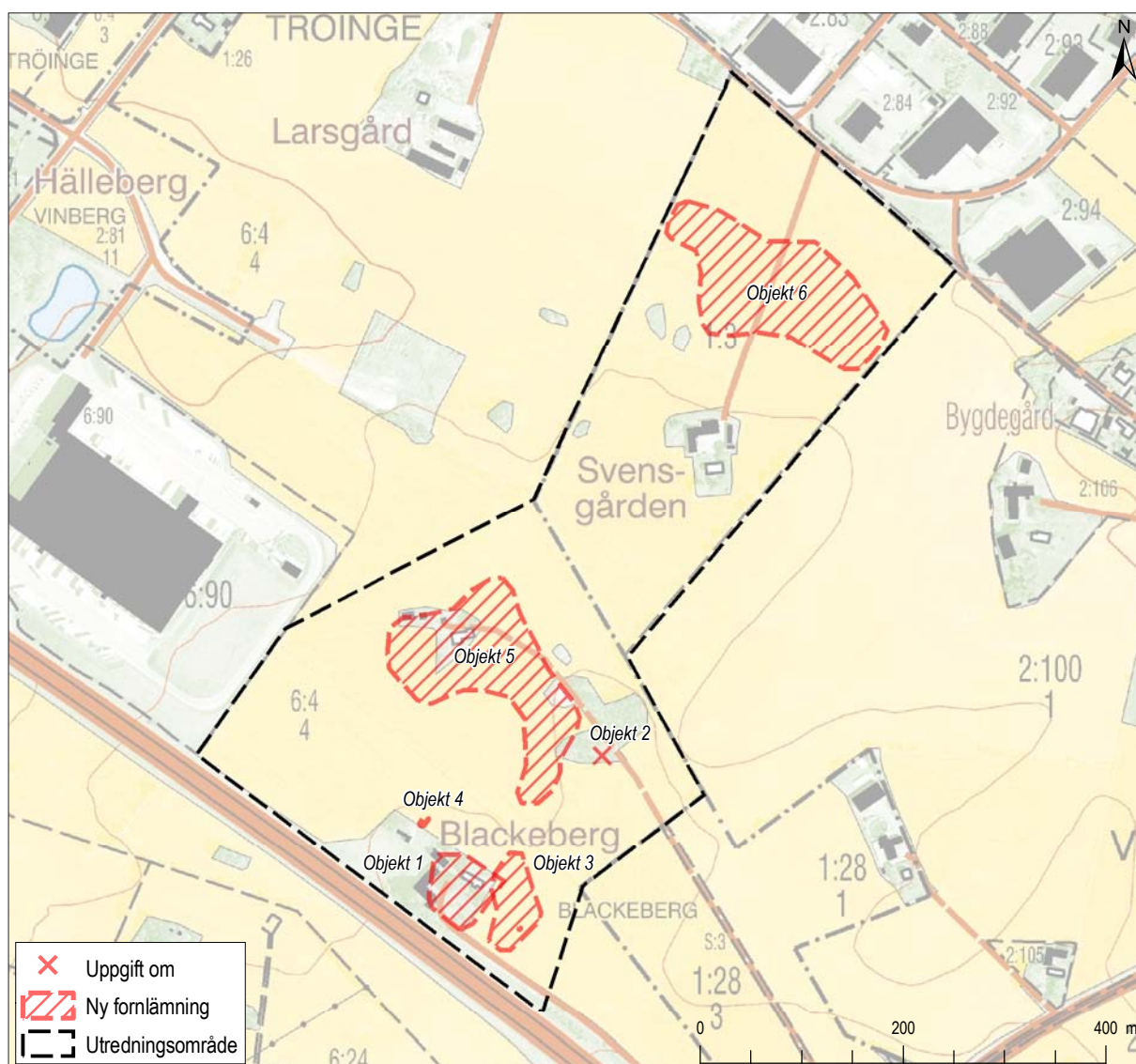
Särskild arkeologisk utredning
Rapporter från Arkeologikonsult 2013:2743

SAMMANFATTNING

Falkenbergs kommun ska ta fram en detaljplan för ett område vid Tröinge och Vinberg i Vinbergs socknen, ca en kilometer nordost om Falkenberg. Arkeologikonsult har utfört en arkeologisk utredning för att klarlägga vilka fornlämningar som finns i planområdet. Utredningen ska kunna användas av kommunen för den fortsatta planeringen av området och som beslutsunderlag för länsstyrelsens i Halland fortsatta handläggning.

Utredningen har resulterat i fem nya fornlämningar: fyra områden med förhistoriska lämningar av boplatsskarakter och en övergiven bytomt/gårdstomt med anor från minst 1500-talet (figur 1). Uppgifter om en lägenhetsbebyggelse (torp) från 1700-talet har inte säkert kunnat beläggas.

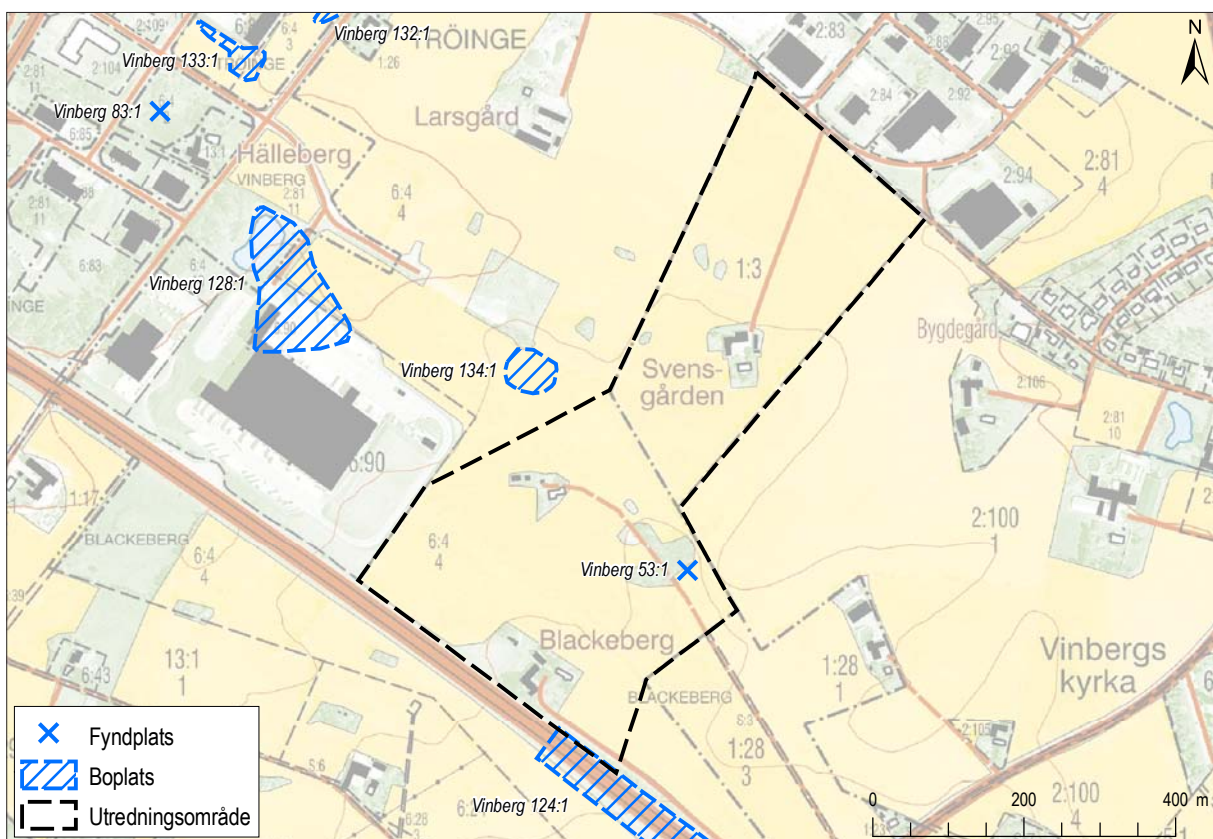
Figur 1. Resultatet av utredningen blev fem nya fornlämningar, här markerade på Fastighetskartan. Skala 1:7 000.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	4
BAKGRUND OCH SYFTE	7
UTREDNINGSOMRÅDET	7
TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR	7
GENOMFÖRANDE	9
RESULTAT	9
Objekt 1, bytomt/gårdstomt Blackeberg	10
Objekt 2, uppgift om lägenhetsbebyggelse	11
Objekt 3, lämningar av boplatsskikt	13
Objekt 4, enskilda lämningar av boplatsskikt	14
Objekt 5, lämningar av boplatsskikt	15
Objekt 6, lämningar av boplatsskikt	16
Andra iakttagelser	17
Diken	17
Spår av tidigare bebyggelse	17
SAMMANFATTANDE UTVÄRDERING	18
REFERENSER	19
Litteratur	19
Kartor	19
Arkiv	19
ADMINISTRATIVA OCH TEKNISKA UPPGIFTER	20
BILAGOR	22
Bilaga 1. Det äldre odlingslandskapet kring Blackeberg, Falkenbergs kommun av Pär Connelid.....	22
Bilaga 2. Sökschakt med indikation	30
Bilaga 3. Anläggningsbeskrivningar	32

Figur 2. Utredningsområdet markerat på Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Figur 3. Utredningsområdet med de hittills kända fornlämnningar som registrerats i omgivningen, markerade på Fastighetskartan. Skala 1:10 000.

BAKGRUND OCH SYFTE

Falkenbergs kommun har inlett ett detaljplanearbete vid Tröinge-Vinberg intill E6:an, cirka en kilometer nordost om Falkenberg (figur 2). Detaljplaneområdet är 23,9 hektar stort och omfattar fastigheterna Tröinge 6:4 och Vinberg 3:1. Kända fornlämningar i närheten och områdets topografi motiverade en ar-

keologisk utredning för att ta reda på om det finns fler fornlämningar som kan bli berörda av en eventuell exploatering i området. Utredningen ska kunna användas som beslutsunderlag för länsstyrelsens fortsatta handläggning och av kommunen för den fortsatta planeringen av området.

UTREDNINGSSOMRÅDET

Utredningsområdet (figur 3) ligger till största delen mellan 25 och 35 m.ö.h. Åkermark och vall dominerar i den huvudsakligen flacka terrängen. På ett par något högre liggande impediment där berget går i dagen har det legat gårdar i historisk tid, som nu är rivna, och på några mindre impediment finns uppslängd odlingssten. I övrigt består området av öppen odlad mark med en undergrund av sand.

Centralt i den norra delen av området ligger fortfarande Svensgården, som av historiska kartor att döma tillkommit under andra hälften av 1800-talet

eller början av 1900-talet. I övrigt finns ingen bevarad bebyggelse. Längst i söder finns ett impediment där gården Blackeberg tidigare har legat, och mitt i området finns ytterligare ett impediment med en numera riven gård, som flyttade ut från Blackeberg under första hälften av 1800-talet. En utförligare redogörelse för bebyggelseförändringarna återfinns i bilaga 1. Väster och norr om planområdet präglas miljön av industri- och logistiklokaler, i söder avgränsas området av E6:an, och i nordöst ligger byn Vinberg med Vinbergs kyrka som ett landmärke.

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

Aktuell utredning är den första arkeologiska insats som görs i planområdet, men en tjocknackig sten- yxa från yngre stenålder har tidigare registrerats som ett lösfynd (Raä nr Vinberg 53:1). Strax söder om planområdet undersöktes lämningar från brons- och förromersk järnålder i samband med bygget av E6:an (Raä nr Vinberg 124:1; Artelius 1994).

Anläggningar av boplatsskaraktär dominerade och bland dem fanns långhus och en keramikugn. Strax väster om planområdet har fyra gropus från tidig medeltid, stolphus samt ytterligare ca 1000 anläggningar som stolphål, härdar, kokgropar med mera undersökts. Ytterst få föremålsfynd gjordes (Vinberg 128:1, 134:1; Aulin Häggström 2004).

Figur 4. Schakten, med och utan indikation om fornlämning, samt de identifierade objekten markerade på Fastighetskartan. Skala 1:5000.

GENOMFÖRANDE

Utredningen har omfattat inventering av de impediment som finns i området samt sökschaktning på resterande ytor. Fältinsatserna har kompletterats med en kulturgeografisk studie av området, utförd av Pär Connelid, Kula HB (bilaga 1).

57 sökschakt om totalt cirka 2 093 kvm togs upp, vilket motsvarar ca 0,9 % av utredningsområdet (figur 4). En jämn spridning över ytan samt goda topografiska lägen såsom mindre höjder i den flacka terrängen eftersträvades. Schakten var i allmänhet ca 1,2 m breda (enkel skopbredd) och 25–35 m långa. Några schakt var kortare eller längre, och några utvidgades för att klargöra påträffade lämningars karaktär och/eller utbredning. Sökschakten grävdes skiktvis ner till anläggnings- eller kulturlägningsnivå alternativt opåverkad mark. Undergrunden under den plöjda matjorden var fin sand i så gott som samtliga schakt, på några få ställen i anslutning till impedimenten med moräninblandning el-

ler uppstickande berg i dagen. Maskingrävningen kompletterades med handrensning och ett antal osäkra lager och mörkfärgningar undersöktes till som mest 50 % för att fastställa fornlämningsstatus. Schakt och anläggningar mättes in och beskrevs med mått, lagerföljd, innehåll och karaktär. Ett urval av schakten och samtliga anläggningar fotograferades. Påträffade fynd har noterats i schakt- och anläggningsbeskrivningarna och ett urval har fotograferats. Fynden har inte samlats in, men en flintdolk (trasig) togs tillvara.

Utredningen omfattade inga analyser men kolprover samlades ändå in från några av anläggningarna för att möjliggöra ¹⁴C-analys om så skulle behövas.

Alla schakt lades igen efter avslutad dokumentation.

Till inmätningen användes en GPS med nätverks-RTK. Fotografering gjordes med digitalkamera.

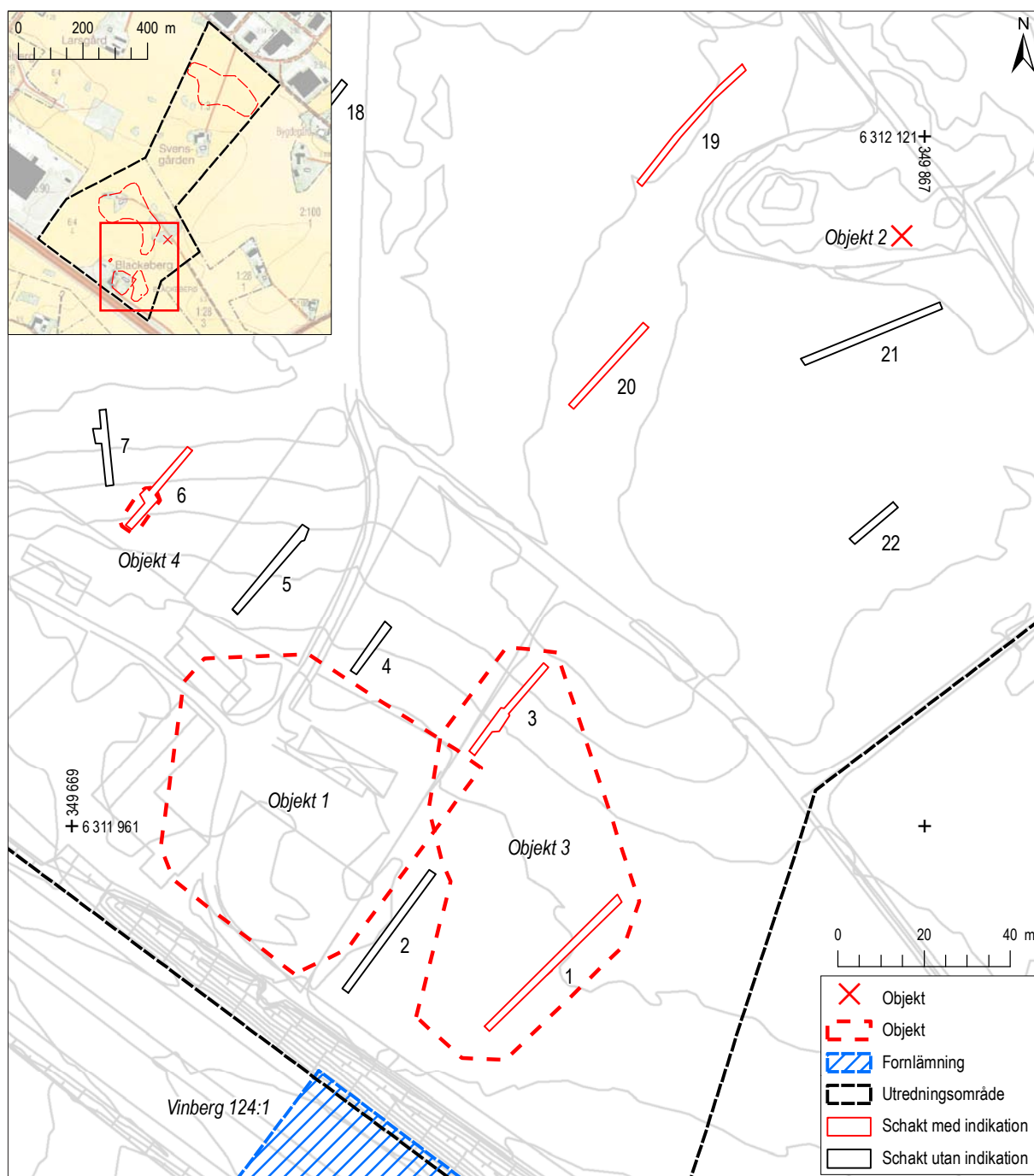
RESULTAT

Utredningen resulterade i fem nya objekt med status av fast fornlämning: fyra områden med förhistoriska lämningar av boplatsskaraktär samt en övergiven bytomt/gårdstomt med anor från minst 1500-talet (figur 1 och 4). Vidare finns uppgifter om en äldre lägenhetsbebyggelse (ett torp) i området. Objekten är inte närmare avgränsade.

Allmänt kan sägas att de områden med anläggningar (objekt) som har konstaterats har innehållit förhållandevis få och spridda förhistoriska anläggningar

och få fynd. Endast någon enstaka kulturlagerrest har iakttagits. Sannolikt har plojen gått hårt åt fornlämningarna då det i endast cirka en femtedel av schakten fanns ett matjordslager som (bitvis) var tre decimeter eller mer. Oftast var matjorden endast 0,2–0,3 m tjock och både plogspår och täckdiken syntes frekvent mot undergrundens sand.

Närmare beskrivningar av schakt med fornlämningsindikation respektive anläggningar återfinns i bilagorna 2 och 3.

Figur 5. Plan med objekt 1-4. Bakgrund Primärkartan, skala 1:1 500. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:20 000.

Objekt 1, bytomt/gårdstomt Blackeberg

I utredningsområdets sydligaste del ligger Blackeberg (figur 5). Bebyggelsen är bortriven och tomten ligger öde. Bebyggelseplatsen kan beläggas långt tillbaka i tid. I det historiska kartmaterialet återfinns gården på en geometrisk avmätning från år 1721 med samma läge som den sedan har haft fram till idag. De skriftliga beläggen går längre tillbaka i tid.

Äldsta omnämnandet är från 1569 då gården omtalas som Blanckebierg (Sahlgren 1950:299).

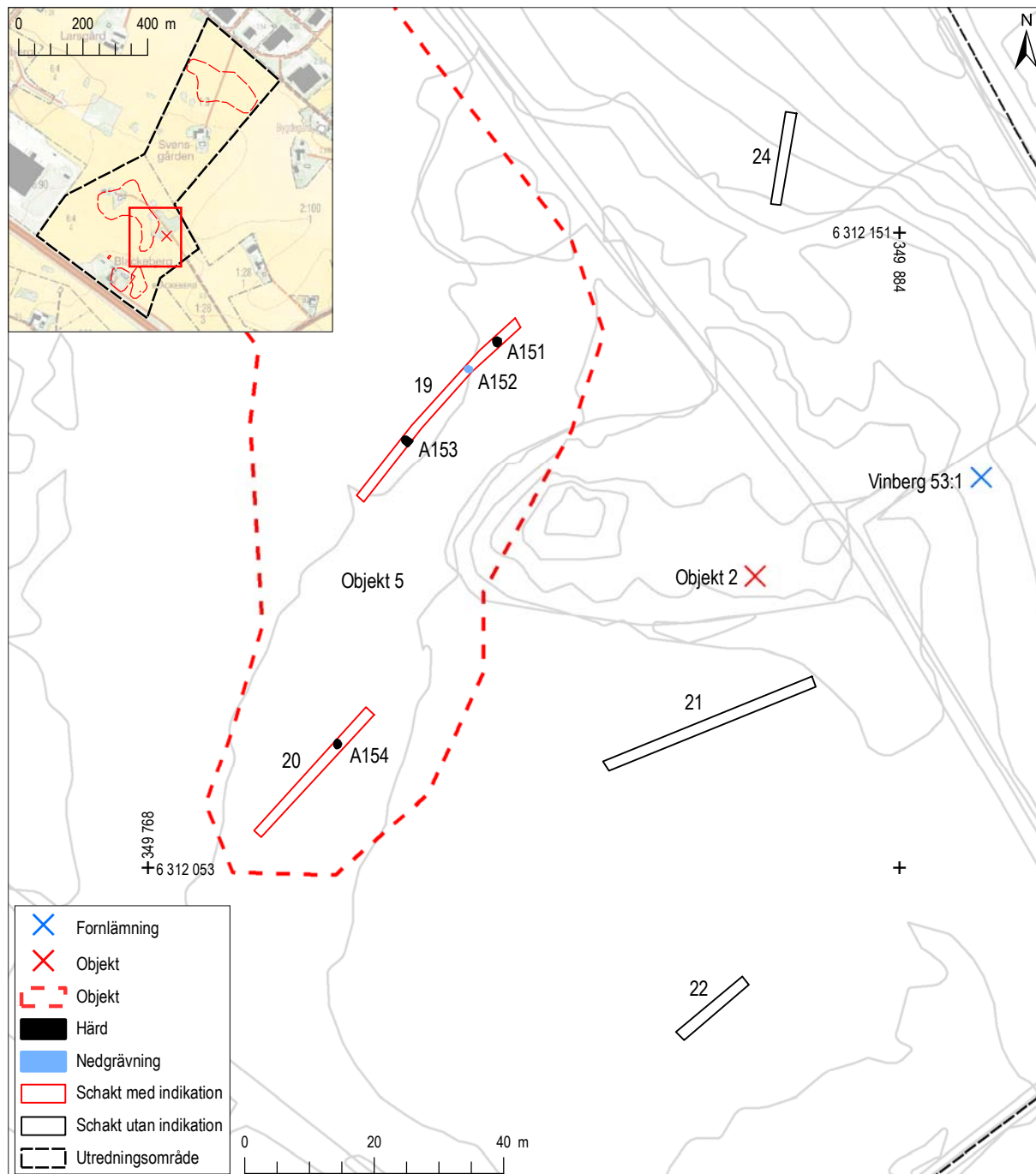
En utredning av gårdens historik och sammanhang återfinns i bilaga 1.

Eftersom bytomten/gårdstomten inte längre är bebyggd registreras den som fast fornlämning.

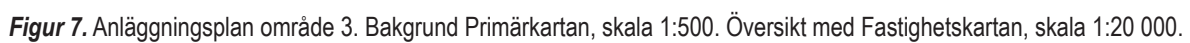
Objekt 2, uppgift om lägenhetsbebyggelse

Enligt en lantmäterikarta från 1721 ska det ha legat ett torp på eller invid ett av de större impedimenten i områdets centrala-östra del (figur 6, även figur 3 i bilaga 1). Lämningar påträffades inte vid invente-

ringen, däremot konstaterades att relativt omfattande markarbeten med urschaktningar ägt rum, troligen i sen tid, särskilt på den västra delen av impedimentet. På senare kartor finns torpet inte medtaget (se bilaga 1). På den ekonomiska kartan från 1966 finns en mindre samfällighet markerad på impedimentet som kan ha med täktverksamheten att göra.

Figur 6. Anläggningsplan för objekt 2. Bakgrund Primärkartan, skala 1:1 000. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:20 000.

Objekt 3, lämningar av boplatsskikt

Vid sökschaktning i åkermarken sydöst om den rivna gården Blackeberg (figur 5 och 7) framkom ett fåtal anläggningar och fynd inom ett ca 95x45 m stort område (NNV-SSO). Sammanlagt påträffades en sotfläck och sex nedgrävningar, varav två sannolikt utgör (urlakade?) härdar och två är stolphål. En koncentration av slagen flinta bestående av minst 25 tunna avslag av grå flinta, samt ett enskilt flintavslag ett stycke därifrån, påträffades också (figur 8).

Flintavslagen är intressanta. De låg tätt samman inom en yta som var knappt två decimeter i diameter. De låg på olika djup i sanden, men eftersom en noggrann undersökning inte utfördes är det oklart om de låg i en grop eller endast koncentrerat inom ett mindre område. Något kulturlager kunde inte iaktas. En del av flintorna lades i en fyndpåse och återdeponerades, övriga kvarligger in situ. Troligen ska flintorna tolkas som en depå. Det finns stora likheter med en depå av motsvarande tunna flintavslag som har hittats vid en arkeologisk undersökning i Stafsinge socken (Raä nr 130:1). Depån i Stafsinge har daterats till perioden senneolitikum–äldre bronsålder (Kadefors 2011:18).

Flintorna påträffades i det sydöstligaste sökschaktet, närmast Raä nr Vinberg 124:1 som undersöktes i samband med byggandet av E6:an. Avståndet mellan denna boplatsskikt från äldre bronsålder–förromersk järnålder och närmsta anläggning inom Objekt 3 är ca 50 meter. Ett samband är troligt.

Övriga lämningar inom objektet är svårdaterade utan naturvetenskaplig analys men förefaller förhistoriska. De kan emellertid också ha en anknytning till Objekt 1, Blackebergs gårdstomt.

Figur 8. En samling flintavslag, sannolikt en deponering, påträffad i ett av utredningsschakten i områdets sydöstra del.

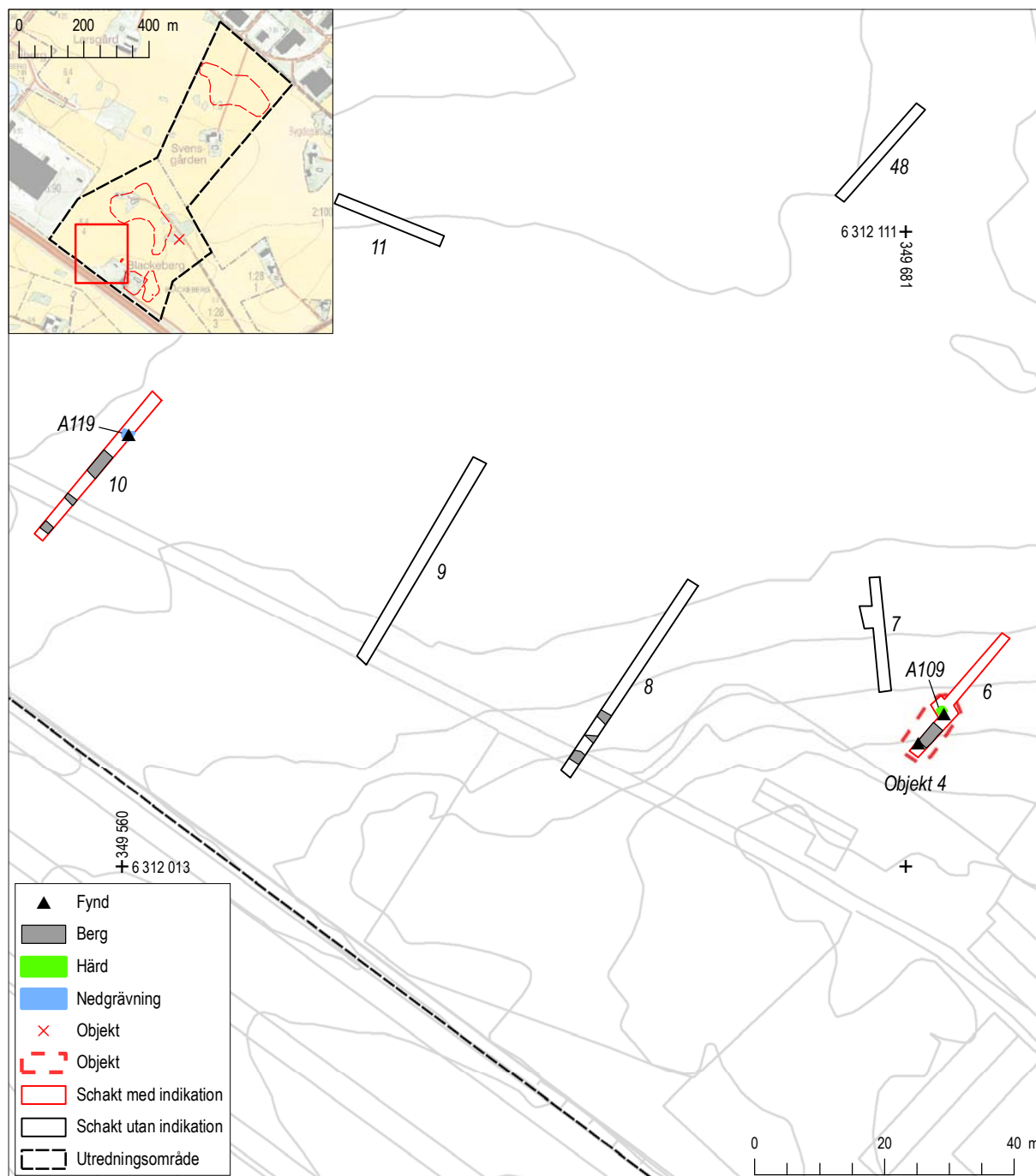
Figur 9. Schakt 1 i sydöstra delen av området, som bl a innehöll en samling flintavslag. Fotograferat från sydväst den enda fältdagen det inte regnade.

Objekt 4, enstaka lämningar av boplatsskikt

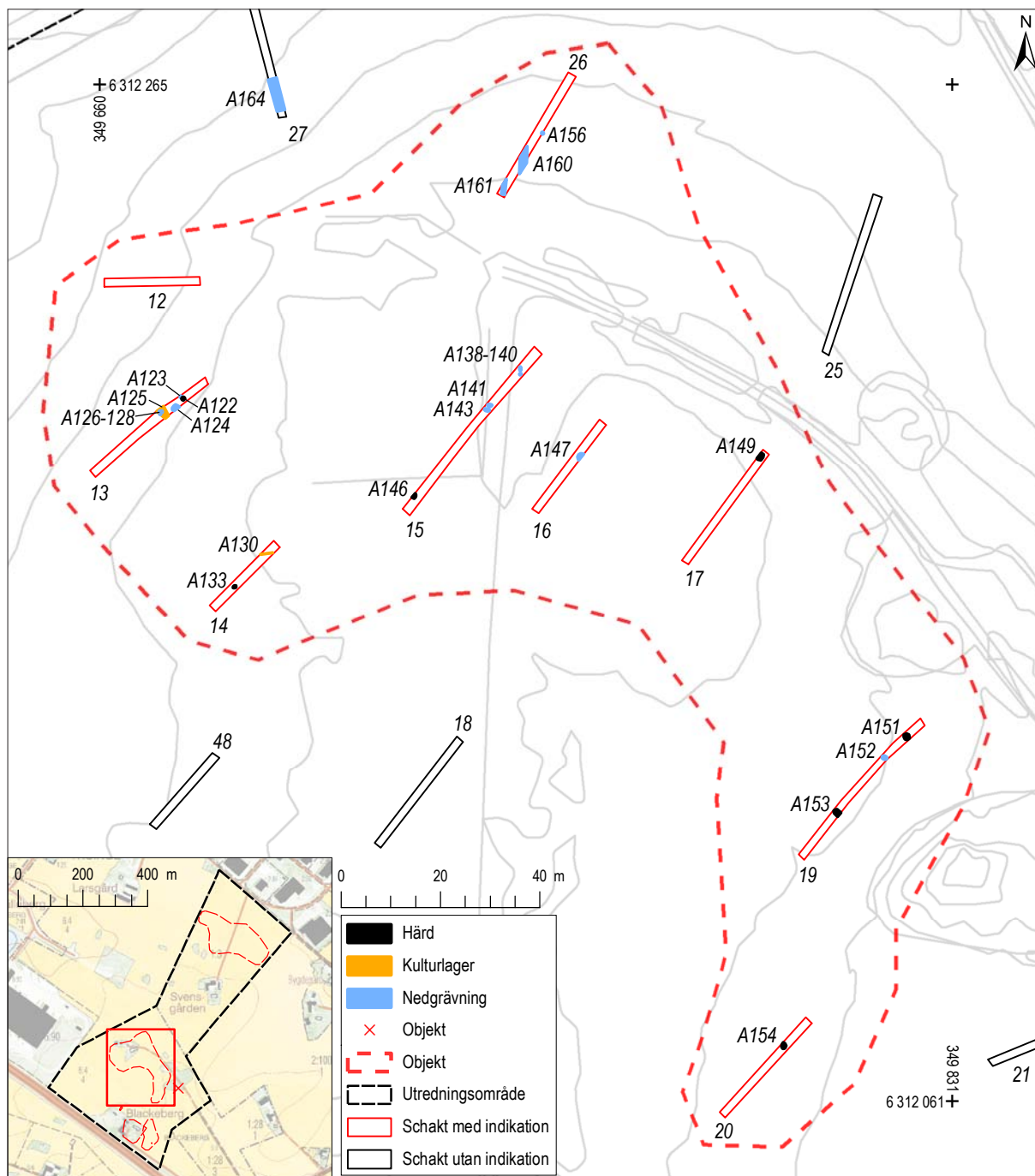
Vid sökschaktning i åkermarken nordväst om gården Blackeberg påträffades i ett schakt (SI 6, figur 10) en härd, och alldeles intill den två keramikskärvar av förhistorisk karaktär. Ett stycke därifrån i samma schakt framkom ett flintavslag. Mellan detta schakt och objekt 3 drogs två schakt utan fornlämningsindikation, men det topografiska läget är likartat och ett samband kan inte uteslutas.

I ytterligare ett schakt längre västerut (SI 10) påträffades en enstaka nedgrävning. Den undersöktes delvis genom att ett ca 0,2 m brett dike grävdes genom anläggningen. I ytan påträffades ett flintavslag och ca 0,05 m ner en keramikskärva av förhistorisk typ.

Lämningarna påvisar någon form av aktiviteter i området under förhistorisk tid, men de förefaller vara av sporadisk natur.

Figur 10. Anläggningsplan för objekt 4. Bakgrund Primärkartan, skala 1:1 000. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:20 000.

Figur 11. Anläggningsplan för objekt 5. Bakgrund Primärkartan, skala 1:1 300. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:20 000.

Objekt 5, lämningar av boplatsskikt

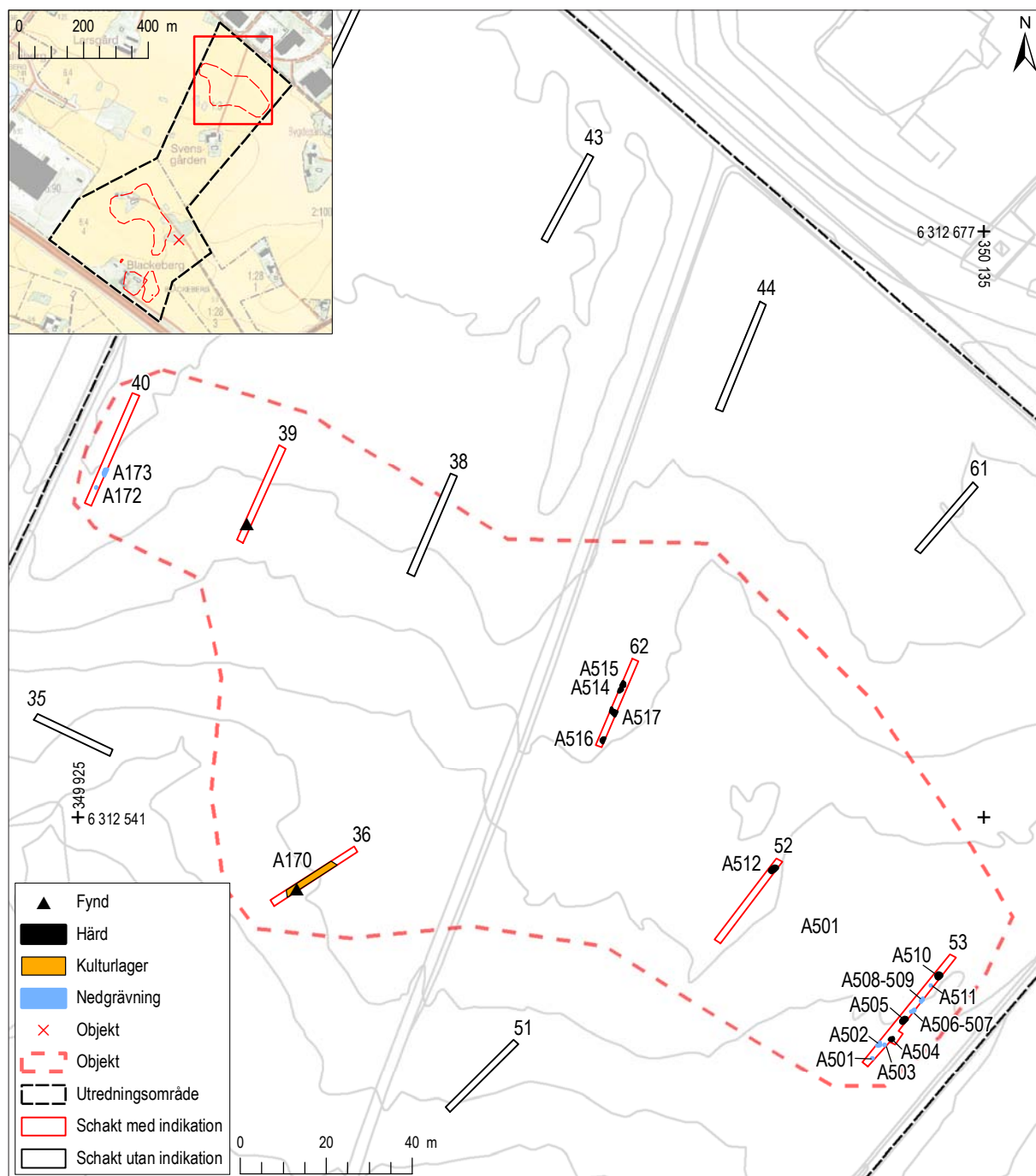
Ett antal schakt placerades i anslutning till de två impedimenten i den centrala, södra delen av utredningsområdet (figur 11). I nio schakt inom en ca 210x55–145 m stor yta (NV-SÖ) påträffades fornlämningar. Anläggningarna utgörs av hårdar/

kokgropar, boplatssgropar, stolphål, kulturlager, ett mindre antal fynd av bearbetad flinta samt enstaka fynd av förhistorisk keramik. Dateringen är oklar och flera perioder (sten-, brons- och/eller järnålder) kan vara representerade. Anläggningarna är gles förekommande inom området och inga strukturer såsom hus har kunnat iakttas.

Objekt 6, lämningar av boplatsskikt

I utredningsområdets norra del, på en svag förhöjning i nordväst-sydöstlig riktning framkom boplatsslämningar inom en ca 235x95 m stor yta (figur 12).

Anläggningarna förekommer tämligen glest och utgörs av hårdar, hårdrester, en något osäker kulturlagerrest, nedgrävningar/boplatssgroppar och stolphål. I schakten utan säkra kontexter samt i en del av anläggningarna finns enstaka fynd av bearbetad flinta (avslag).

Figur 12. Anläggningsplan område 6. Bakgrund Primärkartan, skala 1:1 500. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:20 000.

I ett schakt (SI 36) påträffades en flintdolk (figur 13). Tyvärr var den trasig men delarna låg tätt samman och den bör ha legat in situ. Det fanns inga tecken på att den låg i en nedgrävning eller annan typ av anläggning. Det är oklart varför den blivit skadad. Att delarna låg så väl samlat tyder på att den inte har skadats av plogen. Flintdolken bör tillhöra perioden senneolitikum–äldre bronsålder, och är därmed ungefär samtida dels med flintkoncentrationen i den sydligaste delen av utredningsområdet, och dels med den sedan tidigare registrerade tjocknackiga stenyxan.

Andra iakttagelser

Diken

I flertalet schakt framkom täckdiken och andra diken. Dessa har mätts in men inte dokumenterats på andra sätt. De har varierande bredd och på några platser ligger de tätt (bl.a. inom objekt 5). Ett brett dike i schakt 22 följer utsträckningen av den stenmur som avgränsar inägorna på 1721 års karta och kan antagligen sättas i samband med inägogränsen. I övrigt är det svårt att finna någon koppling mellan diken och kartmaterialet.

Spår av sentida bebyggelse

I ett par schakt påträffades spår av sentida aktiviteter som kan kopplas till den bebyggelse som är belagd på laga skifteskartorna från mitten av 1800-talet. I schakt 14 och 30 fanns enstaka fynd av sentida glas, järn och porslin, och i schakt 30 fanns en sten- och tegelsamling samt kol och sot som bör vara spår av bortriven bebyggelse.

Figur 13. I ett av schakten i norra delen av området påträffades en trasig flintdolk. Delarna låg tätt samman. Flintdolken bör tillhöra perioden senneolitikum–äldre bronsålder.

SAMMANFATTANDE UTVÄRDERING

De redovisade objekten har framkommit i schakt som i detta utredningsskede har placerats relativt gles. Objekten är därför inte avgränsade och vid en eventuell förundersökning kan deras utbredning komma att ändras något. Det fåtal fynd som har gjorts och karaktären på anläggningarna talar för att det har förekommit aktiviteter, snarast av boplatskaraktär, i området under perioden senneolitikum-

bronsålder, och sannolikt även under järnålder. Som framgår av den kulturgeografiska utredningen (bilaga 1) kan Blackeberg i södra delen av planområdet ha betydande ålder, och vid en exploatering kan det vara motiverat att ytterligare utreda och undersöka bytomten/gårdstomten.

Länsstyrelsen i Halland beslutar vidare i ärendet.

REFERENSER

Litteratur

ARTELIUS, T. 1994. *Långhus och keramikugn – boplatslämningar från bronsålder och förromersk järnålder vid Blackeberg. Arkeologisk undersökning av forn lämning 124 Vinbergs socken, Falkenbergs kommun, Halland. Riksantikvarieämbetet UV Väst. Arkeologiska resultat 1994:22.*

AULIN HÄGGSTRÖM, A. 2004. *Tidigmedeltida grop-hus i Blackeberg. Halland, Vinbergs socken, Tröinge 6:4, RAÄ 128. Dnr 423-1383-2003. UV Väst, dokumentation av fältarbetsfasen 2004:1. Arkeologisk undersökning.*

KADEFORS, O. 2011. *Ett stycke bronsålder – en grav och en boplat i Falkenbergs kommun. Halland, Stafinge socken, Raä 130 och Falkenbergs kommun Raä 12. Arkeologiska rapporter från Hallands läns-museer, 2011:2. Arkeologisk undersökning.*

SAHLGREN, J. 1950. *Ortnamnen i Hallands län. Del 2, bebyggelsenamnen i mellersta Halland (Årstads och Faurås härader). Ortnamnsarkivet i Uppsala.*

Kartor

Lantmäteristyrelsens arkiv, akt M83-18:1. Tröinge nr 1-10. Geometrisk avmätning 1721.

Lantmäteristyrelsens arkiv, akt M83-18:2. Tröinge nr 1-10. Storskifte 1786.

Lantmäteristyrelsens arkiv, akt M83-18:4. Tröinge nr 1-10. Laga skifte 1843.

Lantmäteristyrelsens arkiv, akt M83-21:2. Vinberg nr 1-6. Laga skifte 1853.

Rikets allmänna kartverks arkiv, akt J112-2-41. Häradsekonomiska kartan 1919-25.

Arkiv

Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, www.fmis.raa.se

Statens historiska museers samlingar, <http://mis.historiska.se>

ADMINISTRATIVA OCH TEKNISKA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-3107-13
Arkeologikonsults projektnr: 2013.2743
Kostnadsansvarig uppdragsgivare: Falkenbergs kommun
Typ av undersökning: Särskild arkeologisk utredning
Utförandetid fältarbete: 11/11–19/11 2013
Utförandetid, övrig tid: November–december 2013

Län: Halland
Landskap: Halland
Kommun: Falkenberg
Socken: Vinberg
Fastigheter: Tröinge 6:4, Vinberg 3:1
Berörd fornlämning: -
Koordinatsystem: SWEREF99 TM

Projektleddare: Anna Hed Jakobsson
Fältarkeologer: Anna Hed Jakobsson, Tove Björk
Rapportansvarig: Anna Hed Jakobsson
Kvalitetsgranskning: Björn Hjulström

Kartor: Anna Hed Jakobsson, Samuel Björklund
Layout: Samuel Björklund & Ida Söderström

Fynd: Ett fynd av en flintdolk har tillvaratagits. Den förvaras hos Arkeologikonsult i avvaktan på fyndfördelningsbeslut.

BILAGA 1. DET ÄLDRE ODLINGSLANDSKAPET KRING BLACKEBERG, FALKENBERGS KOMMUN

PÄR CONNELID, KULA HB

Bakgrund

Kula HB har på uppdrag av Arkeologikonsult AB utfört en landskapshistorisk analys inom ramen för en särskild utredning strax öster om Falkenberg, Hallands län. Det aktuella området ligger cirka tre kilometer utanför stadens centrala delar, omedelbart intill och nordost om motorväg E6. Marken utgörs till största delen av modern åker. I södra delen återfinns det gamla gårdsläget för Blackeberg. Utredningsområdets lokalisering framgår av figur 4 på sidan 8 i den arkeologiska delen av denna rapport.

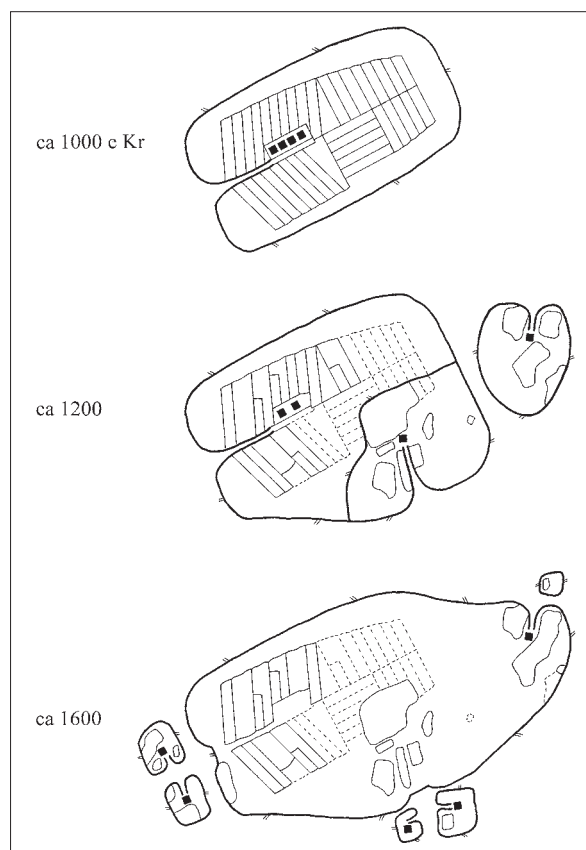
Analysen har i första hand omfattat en kontroll av äldre lantmäterimaterial. En kortfattad beskrivning av odlingslandskapets utveckling i den aktuella delen av Halland lämnas också. Någon fältbesiktning genomfördes inte.

Det halländska bylandskapet under de senaste tusen åren – en föränderlig historia

De senaste årtiondenas agrarhistoriska och arkeologiska undersökningar i Halland har resulterat i åtskillig ny kunskap. Inte minst analyserna av fossil åkermark och äldre kartor har lett till att vi idag har en jämförelsevis detaljerad förståelse av vilka förändringar som ägt rum i odlingslandskapet under lång tid. Utvecklingen under de senaste tusen åren uppvisar många gemensamma drag med övriga delar av de gamla danska områdena, men också flera avvikande mönster.

Den nuvarande kunskapen om det halländska odlingslandskapet kan sammanfattas i modellen som återges i figur 1. Modellen gör självklart inte anspråk på att fånga in alla aspekter på det halländska landskapets framväxt under perioden från cirka år 1000

till den agrara revolutionen. Den bygger emellertid på det faktum att en likartad utvecklingen i mycket hög grad kan påvisas inom många av de halländska byarna i slätt- och mellanbygden. Om man med ett *ord* ska karaktärisera detta förhållande så blir det med begreppet *föränderlighet*. Den halländska utvecklingen kännetecknas av en hög förändringstakt; den rumsliga organisationen (markanvändning, hägnadsstrukturer etc) har vid flera tidpunkter ändrats, ibland med relativt korta mellanrum.

Figur 1. Enkel modell som beskriver de viktigaste faserna i det halländska odlingslandskapets framväxt sedan tidig medeltid. Ur Connelid 2004.

Fas 1 i modellen syftar på den storskaliga markplanering som verkar ha genomförts på många platser under 1000- och 1100-talen, möjligen med början redan under sent 900-tal. Marken delades in i långsmal remsor, s k *bandparceller*. Den geometriska planeringen kan ha haft flera utgångspunkter och kan dels ses som ett slags skifte inom byarna, dels en indelning som hänger samman med överhetens kontrollbehov. Det är inte helt osannolikt att den ytterst går tillbaka på den danska centralmaktens maktambitioner, där uppdelningen av marken och markeringen av ägande eller andra former av dispositionsrätter på marken kan ha varit viktiga för beräkning av skatter och skyldigheter inom t ex krigsorganisationen.

Bandparcelleringen fick uppenbarligen stor spridning och berörde även skogsbygden. Flera 20–30 hektar (!) stora områden med fossila bandparceller finns bevarade i skogssocknar som t ex Sibbarp och Krogsered. I vissa fall markerades gränserna mellan de olika parcellerna med grunda, ofta ganska breda (0,5–1,5 meter) fåror som ibland kan påvisas vid arkeologiska undersökningar, även modern åkermark (se Connelid 2001 och 2004). I andra fall utgjordes markeringarna av stenar eller gränsremsor, där den

efterföljande brukningen vanligen gav upphov till kolluviebildning (terrasskanter). Odlingssystemet under detta skede kan troligen beskrivas som någon form av gräsmarksträda, d v s delar av marken trädades under kortare perioder.

Tegmönstren som etablerades under tidig medeltid blev, ofta p g a erosionen och uppkomsten av terrasskanter, seglivade och kom att leva kvar långt fram i tiden. Den tegskiftade åkermarken som framträder i äldre kartor går i de flesta fallen tillbaka på detta tidiga markplaneringsskede.

Modellens fas 2 beskriver uppsplittringen av de stora parcellsystemen. Denna kan ha påbörjats redan under sent 1100-tal och medförde att mindre inägoområden skapades, bl a i anslutning till utflyttade gårdar i periferin av de gamla parcellområdena. Några av dessa gårdar utgjordes sannolikt av storgårdar av olika slag. Gården Blackeberg som berörs av den nu aktuella utredningen kan hypotetiskt tänkas ha tillkommit under denna fas. I samband med uppkomsten av de mindre inägoytorna intensifierades åkerbruket och delar av den gamla åkermarken lades igen och började brukas som äng. *Ensädet* infördes och det från äldre kartor kända inägo/utmark-systemet etablerades.

Figur 2. Rännor i storskifteskartans teggränser i Stafsinge by utanför Falkenberg.

Modellens sista fas avser förändringar som möjligen kom igång redan under 1500-talet. Fulländandet av dessa kan studeras i de äldre kartorna från 1600- och 1700-talen och brukar karaktäriseras med termen *hägnadslag*. Den sistnämnda termen syftar på framväxten av gemensamma inägomarker, inte sällan omfattande flera gårdar och byar (ibland i olika socknar), där i princip en hägnad inramade all åker och äng. Strukturen hänger dels samman med en strävan att minimera arbetet med hägnader, dels utgör den en anpassning till en helt ny bebyggelsestruktur.

Under detta skede genomfördes nämligen en radikal omflyttning av bebyggelse, ut mot gränsområdena till kartmaterialets utmarker. En viktig bakomliggande orsak var här den ökade betoningen på djurhållning sedan senmedeltid. Införandet av längre stallningsperioder medförde bl a att tidigare högavkastande, naturliga gräsmarker inne på inägorna omvandlades till slättermarker. Bebyggelsen hade tidigare i hög grad varit lokaliserad i närheten av dessa ytor. När trycket på de högre liggande utmarkerna ökade blev det till slut enklare att flytta bebyggelsen ut mot dessa. Bristen på hägnadsmaterial (trä och sten) i många områden och en strävan mot större inägoområden påskyndade besluten att flytta. De äldre gårdslägena, längre in på inägorna, kan spåras genom de vanligt förekommande marknamnen innehållande det danska ordet för tomt – *toft*. Arkeologiska undersökningar av sådana *toft*-områden har på senare år visat att de kan innehålla omfattande spår av bebyggelse från medeltid (Håkansson 2014).

De äldre kartorna över utredningsområdet

Hägnadslaget Tröinge-Blackeberg

Huvuddelen av marken inom utredningsområdet har sedan åtminstone medeltid fungerat som utmark. Längst i söder, omedelbart intill E6:an, återfinns gården Blackebergs gamla tomt, vilken än idag hyser bebyggelse. 1700-talets kartor avslöjar att området närmast söder och öster om gården längre tillbaka hört till inägorna.

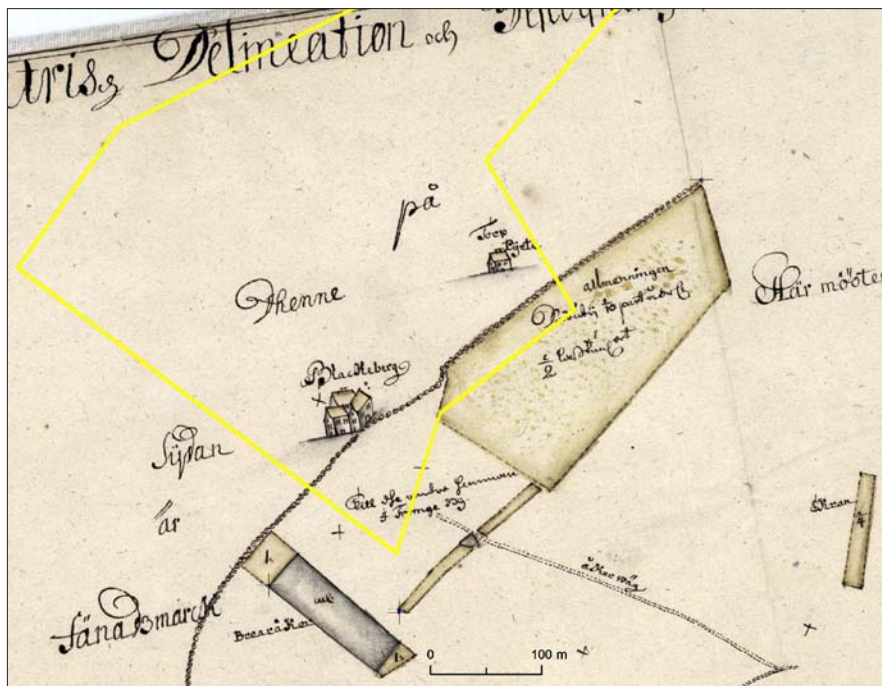
Gårdens läge precis på gränsen mellan inägorna och utmarken är typiskt för det äldre odlingslandskapet,

i synnerhet det halländska. Situationen framträder mycket tydligt på den äldsta kartan, upprättad år 1721. Det rör sig här om en sk geometrisk avmätning där ägorna till en av gårdarna i det närbelägna Tröinge by redovisas. Blackebergs tomt ligger, som synes, strax utanför inägorna. De senare avgränsas med en stenmur, något som var vanligt i den här skogfattiga delen av Halland under 1600- och 1700-talen. Strax utanför stengärdesgården, lite längre mot nordost, återfinns ett torp (kallat "Pyrte"). Detta försvann uppenbarligen senare under 1700-talet; det återfinns i varje fall inte på någon senare karta (jfr nedan).

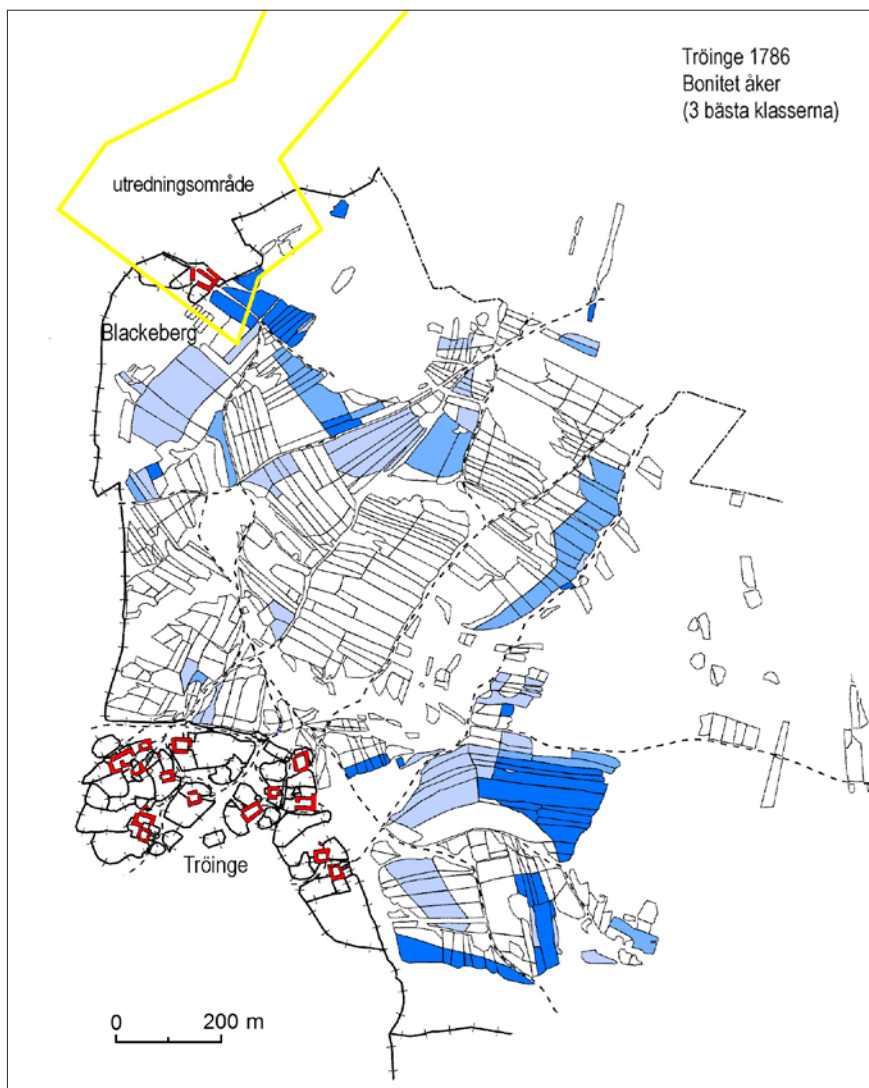
Blackeberg är nästan något av en anomali i denna, av byar dominerade delen av Halland. Det är här fråga om ett enstaka hemman som i början av 1700-talet brukas av två åbor. Gården är belagd första gången 1569 men har säkerligen funnits långt tidigare (*Ortnamnen i Hallands län*). I *Hallands Landsbeskrifning* från 1729 meddelas bl a att det vid gården finns "2ne kåhlhagar med sten kringgierde, anlagdt litet humlegård, men Trägård kan intet uprättas, gierdsgårdarne äro af sten". Åkern utgörs till största delen av grova fraktioner såsom "grus och öhrjord".

Landsbeskrivningens uppgifter om ängen och utmarkerna visar att det rör sig om *slättbygd* i ordets ursprungliga mening, d v s ett landskap som saknar skog på båda dessa markslag. Ängen utgörs av "liung- mäs ock starrmark" och ligger delvis långt från gården. Utmarken nyttjas samfällt med gårdarna i de närbelägna byarna Tröinge, Vinberg och Stafsinge och saknar helt skog; den består "af någon god gräsmark, den öfrige dehlen med liung, tufwor och måsar".

I figur 4 återges en digital bearbetning av storskifteskartan över Blackeberg och grannbyn Tröinge en kilometer söderut. Kartan är ett tydligt exempel på den långt drivna samverkan som präglade jordbruket i den här delen av Halland under 1700-talet. Det rör sig här om ett hägnadslag av det slag som beskrivs utifrån modellen ovan (fas 3). I hägnadslaget ingår således både Blackeberg och Tröinge by, men även kyrkbyn Vinberg i öster är med i så måtto att gärdsgårdar saknas längs bygränsen. Ett visst överlappande ägande mellan Vinberg och Tröinge/Blackeberg förekommer också.

Figur 3. Utsnitt ur 1721 års karta över en del av inägorna i Tröinge by, där även gården Blackeberg redovisas. Utredningsområdet markerat med gul färg. Akten M83-18:1 i Lantmäteristylrelsens arkiv, Riksarkivet.

Figur 4. Digital version av Stor-skifteskartan över Tröinge by och Blackeberg. Kartan baseras på akten M83-18:2 i Lantmäteristylrelsens arkiv, Riksarkivet.

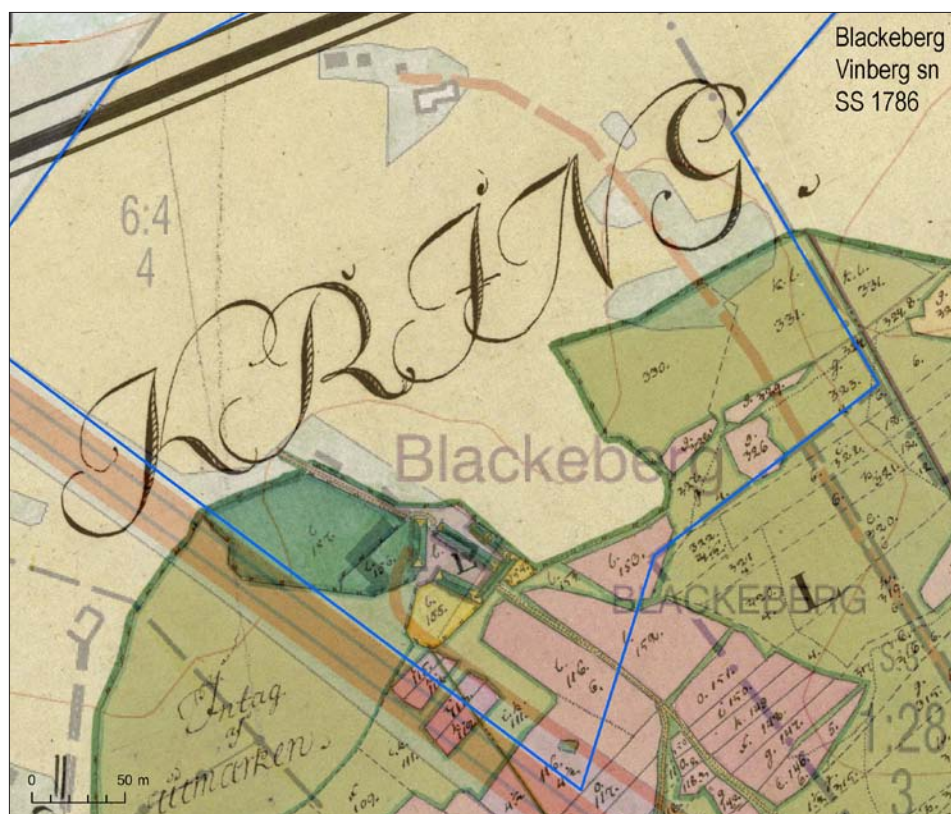
Blackeberg utgör alltså en egen kameral enhet, med eget nummer i jordeboken. Vid storskiftet 1786 har dock gården en stor del av sin åker- och ängsmark blandad med Tröingeborna. Det är endast de närmast tomten belägna åkerytor (fyra stycken) som ligger "hemma", resten utgörs av enstaka tegar utspridda över nästan hela det stora gårdet. Blackeberg äger t o m ett par tegar i åkermarkens allra sydligaste del, mer än en och en halv kilometer bort! Gården har alltså på 1700-talet formellt en självständig roll och avviker genom sitt läge, men är av allt att döma sedan lång tid tillbaka ordentligt "insyltad" i samarbetet med Tröinge-byn. I praktiken utgör den en del av denna.

I storskifteskartan kan flera av de strukturella förändringarna som beskrevs ovan spåras retrogressivt. Figur 4 redovisar de tre bästa bonitetsklasserna och här framgår direkt att Blackeberg och Tröinge uppvisar två helt skilda mönster. Vid Tröinge återfinns den mest högavkastande åkermarken flera hundra meter öster om byläget. De särklassigt bästa åkrarna ligger längst bort, delvis nära den östgående vägen. Möjligen avspeglas här äldre lägen för bebyggelsen. Redan en hastig blick på kartan avslöjar ju att flera av gårdarna, vilka intar lägen ett bra stycke ut på utmarken, måste ha flyttat dit relativt sent. Flera potentiella äldre gårdslägen finns längre norrut och

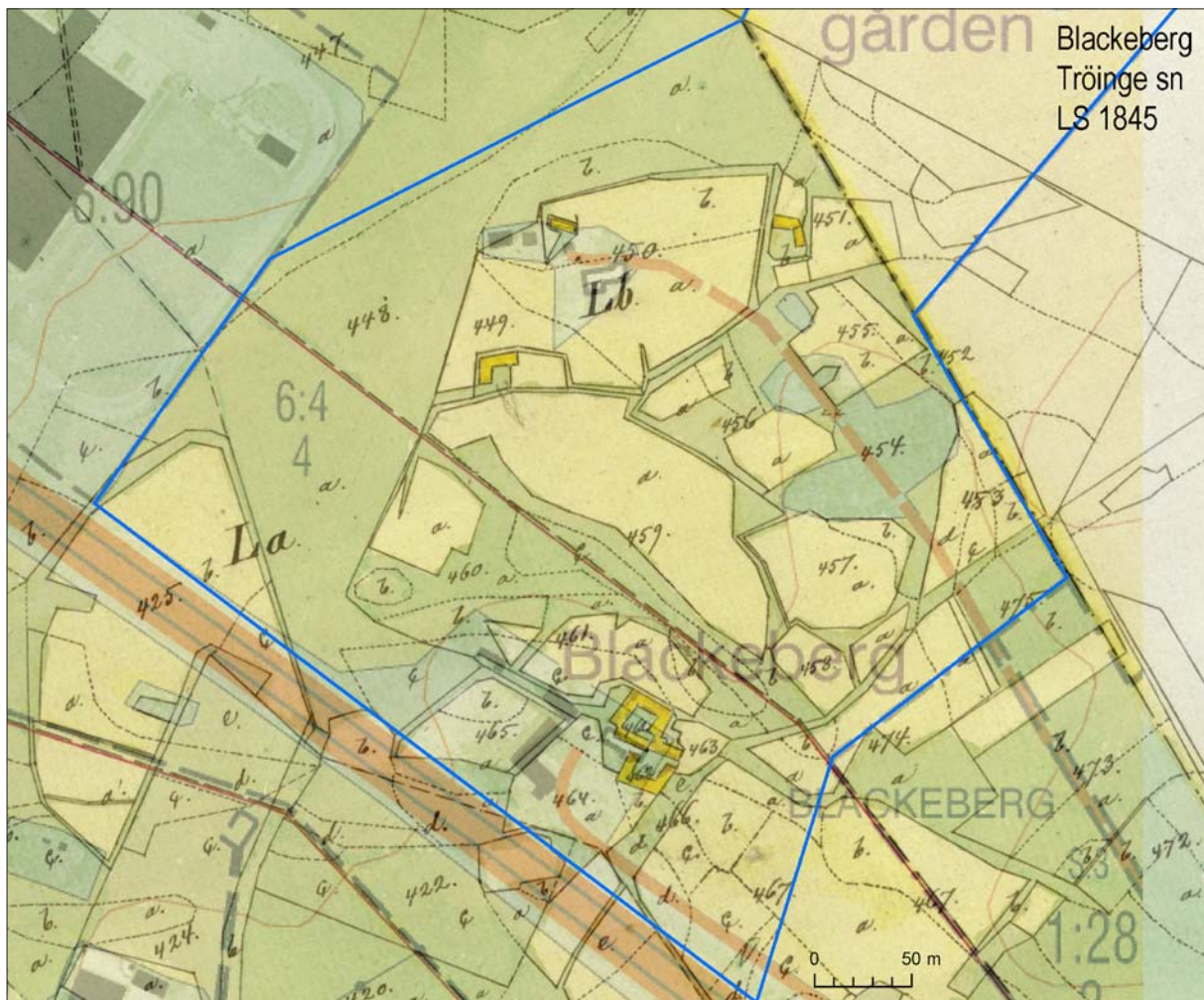
kring en av vägkorsningarna i nordost. Nära den sistnämnda finns fler tegar med namnet "Tåftaråker" som tydligt indikerar övergiven bebyggelse.

Vid Blackeberg finns däremot flera åkerytor med den högsta bonitetsklassen. Faktum är att ett ganska stort, delvis sammanhängande område med högavkastande åkrar finns strax söder om gården och vidare ned mot de nyssnämnda vägarna och vägkorsningarna. Situationen kan inte tolkas på något annat sätt än att bebyggelse funnits under ganska lång tid i detta område. Nästan all åkermark är bandparcellerad, vilket indikerar att den varit föremål för tidig markplanering. Förekomsten av åkrar med högsta boniteten omedelbart intill Blackeberg tyder också på att det kan ha legat bebyggelse där relativt länge. Gårdens lokalisering ute vid utmarksgränsen behöver alltså inte nödvändigtvis vara ett resultat av omflyttningarna som hänger samman med skapandet av det stora hägnadslaget. Gården har kanske under någon period kunnat agera mera självständigt (huvudgård?) och därmed haft möjlighet att ligga kvar.

I figur 5 återges ett utsnitt från storskifteskartan "i original", där bl a byggnadernas gruppering på Blackebergstomten framgår. Kartan har rektifierats och projicerats mot den moderna fastighetskartan.

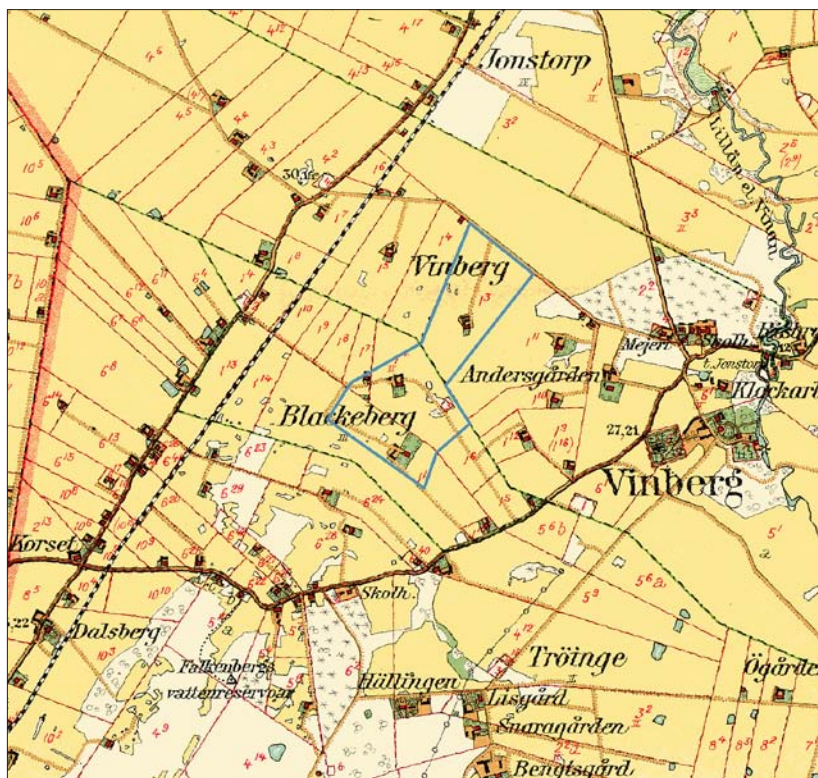
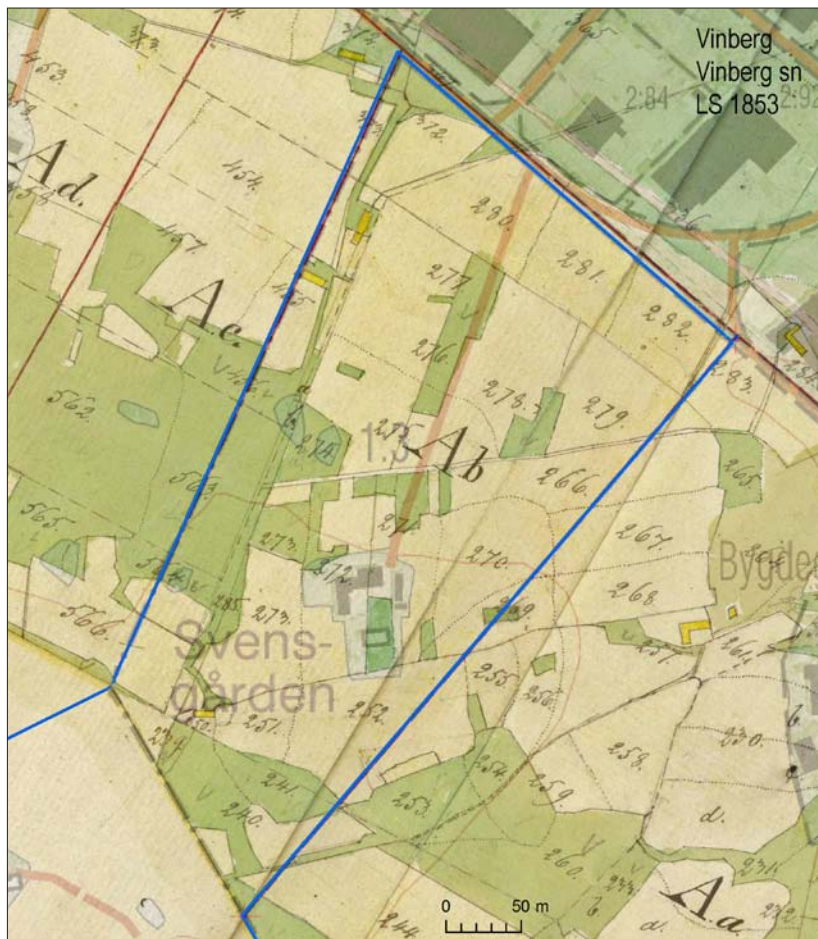
Figur 5. Storskifteskartan över Blackeberg från år 1786, här lagt ovanpå den moderna Fastighetskartan.

Figur 6. Utsnitt ur Laga skifteskartan över Blackeberg (och Tröinge) från 1840-talet. Den gamla utmarken har här delvis odlats upp och en del av bebyggelse flyttat ut. Akten M83-18:4 i Lantmäteristyrelsens arkiv, Riksarkivet.

Vid tiden för laga skiftet på 1840-talet har uppodlingen av den gamla utmarken kommit en bit på väg (figur 6). En ganska stor del av utredningsområdet har vid denna tidpunkt omvandlats till inägomark och odlats upp. Tre byggnader återfinns i norra delen av odlingsmarken. Det är här fråga om

bebyggelse som flyttat ut från Blackebergs gamla tomt. Gården var ju redan i början av 1700-talet uppdelad på ett par brukare. Det är alltså denna enhet som redan flyttat ut före skiftet och som i samband med förrättningen på 1840-talet formaliseras genom att en ny fastighet skapas.

Norra hälften av utredningsområdet har sedan laga skiftet hört till Vinbergs kyrkby. Uppodlingen av denna delen av den gamla utmarken hade på 1850-talet, när skiftet genomfördes i kyrkbyn, kommit betydligt längre än vid Blackeberg tio år tidigare. Som framgår av kartutsnittet i figur 7 är en stor del av utmarken uppodlad 1853 och ett par byggnader (i norr) tillhörig en av de mindre gårdarna i byn har redan flyttat ut. Närmare bygränsen i söder ligger den s k Håljastugan, ett torp.

Avslutningsvis presenteras här ett utsnitt ur häradskartan från 1920-talet, dvs en första tryckta ekonomiska kartan. Situationen kan här beskrivas som den agrara revolutionens ”grande finale”. Nästan *hela* den gamla utmarken inom utredningsområdet och i dess omgivning har uppodlats till åker. På Vinbergsidan har Svengården intagit sitt nuvarande läge.

Sammanfattning och avslutande synpunkter

Utredningsområdet utgörs främst av gammal utmark som till största delen sannolikt inte varit uppodlad förrän under 1800-talet. Däremot kan delar av området mycket väl ha använts som åker under förhistorien, möjligen även under tidig medeltid. Bandparcellerad åkermark på de äldsta kartorna, belägna på inägorna vid Blackeberg längst i söder, och resultaten från arkeologiska undersökningar på närbelägna delar av den tidigare utmarken visar på både bebyggelse och odling under 1000/1100-talen (Aulin Häggström 2004).

Den stora mängden högavkastande åkermark på Blackebergs inägor som framträder på storskifteskartan indikerar att höjdpunkt i detta område kan ha hyst *omfattande* bebyggelse vid någon tidpunkt, eventuellt under tidig medeltid. Denna kan mycket väl ha sträckt sig in i utredningsområdet. Spåren av

bandparcellerna bör vara möjliga att spåra arkeologiskt i södra delen av utredningsområdet men dessa kan eventuellt ha sträckt sig ytterligare en bit ut på den senare utmarken. Tegarna på 1786 års karta är orienterade i sydväst–nordost.

Blackeberg utgör ett enstaka hemman och har med största säkerhet legat på den ännu bebyggda tomten sedan senmedeltid. Högavkastande åkermark nära inpå tomten kan tyda på att den *inte* är ett resultat av utflyttningar mot utmarken i samband med hägnadslagens framväxt. Tomten kan således ha varit bebodd även under ett eller flera tidigare skeden i den modell som presenterades inledningsvis.

Referenser

AULIN HÄGGSTRÖM, ANNA. 2004. *Tidigmedeltida grophus i Blackeberg*. Arkeologisk undersökning, DAFF-rapport. Riksantikvarieämbetet UV Väst, rapport 2004:1.

CONNELID, P. 2001. Kulturgeografi. *Landskap i förändring, volym 3*. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 2001:5. Hallands läns museer och Riksantikvarieämbetet.

CONNELID, P. 2004. Byarna kring Falkenberg – jordbrukslandskapet i Stafsinge, Tröinge och Skrea från vikingatiden till ca 1800. *Landskap i förändring, volym 6. Hållplatser i det förgångna*. Hallands läns museer, Landsantikvarien (rapport 2004:1). Riksantikvarieämbetet.

HÅKANSSON, ANDERS. 2014 (under tryckning). *Lalatoften i Tvååker. Bebyggelselämningar från järnålder och medeltid*. Arkeologisk förundersökning och undersökning. Kulturmiljö Halland, rapport 2013:5.

Ortnamnen i Hallands län. 1950. Del 2: Bebyggelsenamnen i mellersta Halland (J. Sahlgren). Sveriges Ortnamn. Lund.

BILAGA 2. SÖKSCHAKT MED INDIKATION

Schakt med indikation, nr	Beskrivning	Anläggningar	Fynd i schaktet	Kommentar
1	Schaktdjup 0,4-0,45. Matjord 0,35-0,4 m. Därunder rödbrun, något grusig sand med inslag av småstenar (< 0,15 m).	106	Depå av flintavslag, enstaka flintavslag	-
3	Schaktdjup 0,35-0,4 m. Matjord ca 0,3-0,35 m, därunder ljusbrun sand med spridda inslag av 0,05-0,15 m st stenar.	100-105	-	-
6	Schaktdjup 0,35-0,6 m. Matjord ca 0,3 m, därunder något humös, siltig sand ca 0,05-0,1 m, därunder rödbrun sand. I S delen av schaktet berg i dagen.	109	-	A109 ligger i nivå med det siltiga lagret - äldre markyta?
10	Schaktdjup 0,2-0,4 m. Matjord 0,2-0,3 m, därunder i S delen av schaktet brungul siltig sand och uppstickande berg, i N delen gulröd sand med inslag av grus och småsten.	119	I A119: 1 flintavslag, 1 keramikskärva.	-
12	Schaktdjup 0,3-0,35. Matjord 0,25-0,3 m, därunder gulbrun sand.		I ploglagret: 2 bitar slagen flinta, 2 små tegelbitar.	Troligen omrört ner till undergrunden. Diken och plogspår synliga i sanden.
13	Schaktdjup 0,25-0,4 m. Matjord 0,2-0,35 m, därunder rödbrun, fin sand.	122-128	I anläggningar och kultur-lager: 4 flintavslag. I schaktet: 2 keramikskärvor av troligen olika kärl.	Diken synliga.
14	Schaktdjup 0,45 m. Matjord 0,3-0,4 m, därunder rödbrun fin, något siltig sand.	133	Rödgoods, porslin, järn, glas samt 1 skärva förhistorisk keramik.	2 diken. De sentida fynden har troligen med 1800-talsbebyggelsen att göra.
15	Schaktdjup 0,25-0,4 m. Matjord 0,2-0,35 m, därunder rödbrun, fin något siltig sand.	138-141, 143, 146	I A141: bearbetad flinta, 1 keramikskärva. I A146: 1 flintavslag. I övrigt även glas (recent), 1 bit obearbetad flinta, 1 bit obränt, dåligt bevarat ben.	-
16	Schaktdjup 0,35-0,4 m. Matjord 0,25-0,35 m, därunder rödbrun, fin sand.	147	I 147: 1 flintavslag. I övergång mellan matjord-undergrund: 1 flintavslag.	Dike. Plogspår mot botten.
17	Schaktdjup 0,25 m. Matjord 0,2-0,25 m, därunder sandig morän. I S delen berg i dagen.	149	-	Plogspår i bottensanden.
19	Schaktdjup 0,2-0,3 m. Matjord 0,2-0,25 m, därunder rödbrun sand, i N med inslag av småsten och grus.	151, 152, 153	-	Plogspår i bottensanden.
20	Schaktdjup 0,3 m. Matjord 0,2 m, därunder rödbrun sand.	154	-	
26	Schaktdjup 0,25-0,55 m. Matjord 0,2-0,45 m, därunder rödbrun, fin sand.	156	I A156 1 flintavslag, ytterligare 2 flintavslag i schaktet.	Ett flertal diken.
30	Schaktdjup 0,3-0,5 m. Matjord 0,2-0,5 m, sotblandad. Därunder rödbrun, fin sand.	157	-	Ett flertal diken. Sotigheten bör ha samband med sten- och tegelsamlingen, troligen bortriven bebyggelse.
36	Schaktdjup 0,3-0,35 m. Matjord 0,25-0,3 m, därunder brun siltig sand med sotfläckar 0-0,02 m, därunder rödbrun sand med en del spridd sten (morän).	170	Flintdolk, i delar.	Diken.
39	Schaktdjup 0,2-0,35 m. Matjord 0,2-0,3 m, därunder rödbrun, fin sand.		I övergång mellan ploglager och sand: 1 flintavslag.	-

Bilaga 2. Sökschakt med indikation, forts.

Schakt med indikation, nr	Beskrivning	Anläggningar	Fynd i schaktet	Kommentar
40	Schaktdjup 0,2-0,3 m. Matjord 0,2-0,25 m, därunder röd sand.	172, 173	I A172: 1 flintavslag. I A173: recent glas, 1 järnspik.	Plogspår i sanden. Omrört?
52	Schaktdjup 0,2-0,3 m. Matjord 0,2-0,25 m, sotinblandad, därunder gulbrun sand, delvis sotig.	512	-	Mot schaktets botten är rikligt med sot och en del skörbränd sten som troligen härrör från utplöjda hårdar. Diken.
53	Schaktdjup 0,3 m. Matjord 0,25-0,3 m, därunder gulbrun sand med en del spridd sten (0,05-0,2 m st).	501, 506, 507, 508, 509, 510, 511	-	-
62	Schaktdjup 0,25-0,4 m. Matjord 0,25-0,35 m, därunder sotig gulbrun sand, därunder gulbrun sand.	514, 515, 516, 517	-	Troligen är hårdarna utplöjda i de övre delarna.

BILAGA 3. ANLÄGGNINGSBESKRIVNINGAR

Anläggning nr	Schakt nr	Typ	Beskrivning	Kommentar
100	3	Nedgrävning, möjligen hård?	Oval, ca 1,05x0,9 m st (ÖNÖ-VSV) och 0,15 m dj. Svagt skålad botten. Fyllning av gråbrun, sotig, något fet, siltig sand. Spridda kolbitar. I botten ett antal flata, möjligen eldpåverkade 0,05-0,1 m st stenar.	Grävd till 50%.
101	3	Nedgrävning, möjligen hård?	Oval, ca 0,9x0,8 m i ytan (Ö-V). Fyllning av gråbrun, sotig, något fet, siltig sand. Spridda kolbitar.	Lik A100.
102	3	Nedgrävning, möjligt stolphål	Rundad, ca 0,35 m i diam. Fyllning av gråbrun, något siltig sand.	-
103	3	Nedgrävning, möjligt stolphål	Rundad, ca 0,35 m i diam. Fyllning av gråbrun, något siltig sand. I ytan en 0,1 m st sten synlig samt några småstenar.	-
104	3	Härdrest?	Sotfläck, oregelbundet oval, otydlig avgränsning, ca 0,45x0,3 m (NV-SÖ). Flammig, sotig sand. Överlagrar troligen A103.	-
105	3	Nedgrävning, möjligt stolphål	Rundad, ca 0,2-0,25 m i diam. Fyllning av gråbrun, något siltig sand. Liknar A102.	-
106	1	Nedgrävning	Närmast rund, något diffus, ca 0,35 m i diam och 0,2 m dj. Oregelbunden botten. Fyllning av brungrå humös sand.	Grävd till 50%. 0,35 m NV om A106 påträffades en koncentration av slagen, grå flinta. 0,6 m SSV om A106 påträffades ett flintavslag.
107		UTGÅR	-	-
108		UTGÅR	-	-
109	6	Härd	Närmast rund, ca 1,0 m i diam, i schaktkanten synligt djup om ca 0,08 m. Fyllning av sotig, siltig sand, spritt kol samt enstaka mindre än 0,1 m st skörbrända stenar.	Framkom i schaktkanten varpå schaktet utvidgades. Intill hårdan påträffades vid rensning 2 st 2-2,5 m st keramikskärvor, finmagrat 0,04-0,05 m tjockt gods.
110-118		UTGÅR		
119	10	Nedgrävning	Oregelbunden, minst 1,35x1,0-1,4 m (NV-SÖ), och ca 0,25 m dj vid snitt. Fortsätter in i Ö schaktkanten. Fyllning av gråbrun, siltig sand. Kolstänk.	Ett ca 0,2 m brett dike grävdes genom anläggningen. I ytan påträffades ett flintavslag, och ca 0,05 m ned i diket 1 keramikskärva av rödbrunt-svart, ca 1 cm tjockt gods.
120-121		UTGÅR	-	-
122	13	Härd	Rundad, 0,6-0,7 m i diam. Fyllning av rödbrun sand, spridda kolbitar, enstaka mindre skörbrända stenar.	Vid rensning 2 st flintavslag i ytan. Kolprov insamlat.
123	13	Nedgrävning/mörkfärgning	Oval, 0,7x0,3-0,4 m, fortsätter in i norra schaktväggen. Mörkbrun, siltig sand i fyllningen.	Vid rensning 1 flintavslag i ytan.
124	13	Nedgrävning	Rundat oval, fortsätter in i SÖ schaktväggen. Tydligt avgränsad, synliga mått 1,35x0,85 m (NÖ-SV). Fyllning av brun, siltig sand med spridda kolbitar och kolstänk.	Vid rensning 1 flintavslag i ytan.
125	13	Kulturlager	Ca 1,15 m l och minst lika brett som schaktet, intill ca 0,02 m tjockt. Rödbrun, siltig sand med kolstänk.	A126, 127 och 128 förefaller nedgrävda genom lagret.
126	13	Nedgrävning/mörkfärgning	Oval, 0,35x0,28 m (NNV-SSÖ). Fyllning av gråbrun siltig sand. Otydlig och oregelbunden i tvärsnitt, ca 0,15 m dj.	Grävd 50%
127	13	Nedgrävning, möjligt stolphål	Rund, 0,28-0,32 m i diam. Fyllning av gråbrun siltig sand. I mitten en synlig sten, ca 0,05 m stor.	-
128	13	Nedgrävning, möjligt stolphål	Rund, 0,25 m i diam och minst 0,06 m dj. Fyllning av gråbrun siltig sand. Tydligt avgränsad.	Snittad, dock ej grävd i botten.

Bilaga 3. Anläggningsbeskrivningar, forts.

Anläggning nr	Schakt nr	Typ	Beskrivning	Kommentar
129-132		UTGÅR	-	-
133	14	Hård	Oval, 0,6x0,45m (Ö-V). Fyllning av brun, siltig och sotig sand. Kolstänk. Brända lerfläckar i ytterkanterna.	-
134-137		UTGÅR	-	-
138	15	Stolphål	Rundad, 0,33-0,4 m i diam. Fyllning av gråbrun, siltig sand med enstaka mycket små kolstänk.	Har delvis skurits av sentida dike.
139	15	Stolphål	Rundad, 0,33-0,4 m i diam. Fyllning av gråbrun, siltig sand med enstaka mycket små kolstänk.	-
140	15	Stolphål	Rundad, 0,32-0,42 m i diam. Fyllning av gråbrun, siltig sand med enstaka mycket små kolstänk.	-
141	15	Nedgrävning	Oval, något svåravgränsad i V där den skadats av rötter, ca 1,10x0,45 m (Ö-V). Fyllning av gråbrun siltig sand.	I V delen framkom vid rensning en koncentration av bearbetad flinta samt en keramikskärva.
142		UTGÅR	-	-
143	15	Nedgrävning	Oval, ca 1,10x0,45 m (Ö-V). Fyllning av gråbrun siltig sand.	-
144-145		UTGÅR	-	-
146	15	Hård	Rund, 0,85 m i diam, halva ligger utanför schaktets NV vägg. Fyllning av brun siltig sand, kol, sot, skörbrända stenar.	1 flintavslag framkom vid rensning.
147	16	Nedgrävning, ev. hård?	Rund, 1,45 m i diam, halva ligger utanför schaktets SÖ vägg. Fyllning v brun siltig sand. Kolstänk och enstaka små skörbrända 0,03-0,07 m st stenar.	1 flintavslag framkom vid rensning.
148		UTGÅR	-	-
149	17	Hård	Oval, ca 1,4x0,85 m synligt (NÖ-SV), fortsätter in i V schaktkanten. Fyllning av brun humös sand, sotfläckar, kol, stora skörbrända 0,08-0,15 m st stenar.	Lik A151, A153, A154.
150		UTGÅR	-	-
151	19	Hård	Rund, 1,05 m i diam. Fyllning av brun humös sand, sotig, endast mindre kol men rikligt med skörbrända 0,05-0,1 m st stenar.	Lik A149 och A153, A154. Kolprov insamlat.
152	19	Nedgrävning	Oval, 1,0x0,6 m (Ö-V). Fyllning av brun siltig sand. Sot och kolstänk.	-
153	19	Hård	Oval (?), fortsätter in i Ö schaktkanten, ca 1,35x0,95 m (NV-SÖ). Fyllning av brun humös sand. Sot, kol och skörbrända 0,1 m st stenar.	Lik A149, A151, A154.
154	20	Hård	Oval, ca 1,15x0,85 m (N-S). Fyllning av brunröd sotig sand. Mindre kolbitar, skörbrända 0,06-0,15 m st stenar.	Lik A149, A151, A153.
155		UTGÅR	-	-
156	26	Nedgrävning, möjligt stolphål	Rund, ca 0,5 m i diam och minst 0,1 m dj. Fyllning av mörkbrun siltig sand.	Snittad, dock ej grävd i botten. Ytligt påträffades 1 flintavslag. I schaktet påträffades ytterligare 2 flintavslag som lades i gropan.
157	30	Konstruktion/dumpmassor	Sten- och tegelsamling, delvis nedgrävd, troligen efter sentida raserad byggnad.	Nedgrävt genom dike. Enligt LS-karta 1853 fanns bebyggelse här.
158-169		UTGÅR	-	-
170	36	Kulturlager?	Lager, ca 13 m långt och minst schaktets bredd. Otydligt och svåravgränsat, ca 0-0,02 m tjockt. Brun, siltig sand med diffusa sotfläckar.	Flintdolk.

Bilaga 3. Anläggningsbeskrivningar, forts.

Anläggning nr	Schakt nr	Typ	Beskrivning	Kommentar
171		UTGÅR	-	-
172	40	Nedgrävning, möjligt stolphål	Rundad, ca 0,3 m i diam och minst 0,1 m dj. Fyllning av brun sand.	Snittad men ej grävd i botten. Fynd av 1 flintavslag vid grävning.
173	40	Nedgrävning, sentida	Oval, fortsätter in i Ö schaktkanten. Synliga mått ca 1,3x0,5 m (NÖ-SV) och minst 0,1 m djup. Rundad botten.	Delundersökt med 0,2 m brett dike genom anläggningen, i fyllningen påträffades glas och en järnspik.
174-178		UTGÅR	-	-
501	53	Nedgrävning	Oval, 0,4x0,25 (VNV-ÖSÖ). Fyllning av brun siltig sand. En sten, 0,2 m st, i Ö kanten verkar ligga under anläggningen nere i steril.	-
502	53	Nedgrävning	Närmast rund, fortsätter in i NV schaktkanten. Synliga mått ca 1,05x0,7 m (NÖ-SV). Fyllning av brun siltig sand, i den jämnt spridda korn av ljusbeige sand, enstaka kolstänk.	-
503	53	Nedgrävning	Oval, ca 0,43x0,38 m (NV-SÖ). Fyllning av brun siltig sand, i den jämnt spridda korn av ljusbeige sand.	-
504	53	Härd	Oregelbundet rund, diffus i kanterna, ca 0,75-0,95 m i diam. Fyllningen liknar ploglagret och utgörs av brun, siltig, humös sand. Sotfläckar, enstaka små kolbitar, enstaka skörbrända 0,05 m st stenar, även enstaka obrända stenar 0,06-0,1 m st.	Vid rensning framkom 1 flintavslag.
505	53	Härd	Oval, ca 1,5x0,85 m (NNÖ-SSV). Fyllningen liknar ploglagret och utgörs av brun, siltig, humös sand. Sotfläckar, enstaka små kolbitar, skörbrända och skärvi-ga 0,06-0,1 m st stenar.	Övre delen delvis avskrapad med grävskepp. Kolprov insamlat.
506	53	Nedgrävning, möjligt stolphål	Rund, 0,22 m i diam. Fyllning av brunflammig sand, ett enstaka kolstänk.	-
507	53	Nedgrävning/mörkfärgning	Rund (?), fortsätter in i Ö schaktkanten, synligt 0,8-0,9 m i diam. Fyllning av brun sand med enstaka kolstänk och någon skörbränd 0,03 m stor sten.	-
508	53	Nedgrävning/mörkfärgning	Oval (?), fortsätter in i Ö schaktkanten, synligt 0,8x0,45 m (NV-SÖ). Fyllning av brun något siltig sand med enstaka kolstänk. En skörbränd (?) 0,05 m stor sten.	-
509	53	Nedgrävning/mörkfärgning	Rund, ca 0,2 m i diam. Fyllning av brun något siltig sand med enstaka kolstänk.	Utgör ev. en del av A508.
510	53	Härd	Rundad, 1,1-1,2 m i diam, fortsätter något in i Ö schaktväggen. Fyllning av brun något siltig sand med sot, kol och skörbrända stenar.	-
511	53	Nedgrävning/mörkfärgning	Rund, ca 0,25 m i diam. Fyllning av brun något siltig sand med enstaka kolstänk.	-
512	52	Härd	Oval, fortsätter in i Ö schaktväggen, synliga mått ca 1,7x1,1 m (NÖ-SV). Fyllning av sotig siltig sand. Fåtal skörbrända ca 0,06-0,2 m st stenar. Inget kol.	I schaktet finns rikligt med sot i botten och i ploglagret, samt en del spridd skörbränd sten. Utplöjda hårdar?
513		UTGÅR	-	-
514	62	Härd	Oval, fortsätter in i V schaktväggen, synliga mått ca 1,1x0,7 m (NÖ-SV). Klippt av sentida dike i SV delen. Fyllning av kraftigt sotig sand med enstaka kolbitar och intill 0,05 m st skörbrända stenar.	Marken omkring A514 och 515 är sotig, särskilt utmed schaktets V sida och norra del. Troligen är hårdarna utplöjda i de övre delarna. Kolprov insamlat.

Bilaga 3. Anläggningsbeskrivningar, forts.

Anläggning nr	Schakt nr	Typ	Beskrivning	Kommentar
515	62	Hård	Oregelbundet rundad, fortsätter in i V schaktväggen, synligt 1,05x0,8 m st. Fyllning av kraftigt sotig sand med enstaka kolbitar och intill 0,05 m st skörbrända stenar samt en större ca 0,15 m stor skärbränd sten.	Marken omkring A514 och 515 är sotig, särskilt utmed schaktets V sida och norra del. Troligen är hårdarna utplöjda i de övre delarna.
516	62	Hård	Rundad, 1,1x0,75 m, fortsätter in i Ö schaktkanten. Fyllning av kraftigt sotig sand med enstaka kolbitar och enstaka skörbrända stenar.	Lik A514, 515.
517	62	Hårdrester?	En yta, ca 1,1 m i diam, med liknande material som A514, 515, 516.	-

Rapporter från Arkeologikonsult 2013:2743